1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK
DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.74.3.24
CC BY-SA
KRONIKA 74 ◆ 2026 / 3 | 819–837

DARJA KEREC*

Zgodovina Prekmurja v leksikografskih in enciklopedičnih delih

IZVLEČEK

Enciklopedije so obsežne, sistematično urejene zbirke znanja, medtem ko leksikoni praviloma ponujajo krajše in bolj jedrnate razlage pojmov. V slovenskem prostoru so imeli pomembno vlogo projekti, kot sta Enciklopedija Jugoslavije in Enciklopedija Slovenije. V prispevku analiziramo, kako je zgodovina Prekmurja predstavljena v teh delih, in sicer na osnovi šestih izbranih gesel ter njihove vsebinske, tematske in kronološke obdelave ter obsega. Analiza izbranih gesel (Prekmurje, Lendava, Murska Sobota, Porabski Slovenci, Murska republika, Trianonska mirovna pogodba) razkriva različno stopnjo zastopanosti in interpretacije zgodovinskih procesov. Poseben poudarek je na kronološkem prikazu razvoja od prazgodovine do 20. stoletja, pri čemer prevladujejo politični dogodki. Krajevni leksikoni izstopajo po najobsežnejšem zgodovinskem prikazu. Novejše publikacije vključujejo podrobnejše vsebine ter več slikovnega gradiva, predvsem fotografij, pri čemer motiv borovega gostüvanja izstopa kot poudarjanje etnološke identitete Prekmurja.

KLJUČNE BESEDE

Prekmurje, leksikoni, enciklopedije, Lendava, Murska republika, Murska Sobota, Porabje, Trianonska mirovna pogodba

ABSTRACT

THE HISTORY OF PREKMURJE IN LEXICONS AND ENCYCLOPAEDIAS

Encyclopaedias are comprehensive, systematically organized collections of knowledge, while lexicons generally provide concise explanations of concepts. In the Slovenian ethnic territory, important roles were played by projects such as *Enciklopedija Jugoslavije* and *Enciklopedija Slovenije*. The article analyses how the history of Prekmurje is presented in these works by drawing on six selected entries in terms of their substantive, thematic, and chronological treatment and scope. The analysis of these entries (i.e., Prekmurje, Lendava, Murska Sobota, Rába Slovenians, Republic of Prekmurje, and Treaty of Trianon) reveals various degrees of representation and interpretation of historical processes. Special emphasis is on the chronological ordering of developments, particularly political events that occurred between prehistory and the twentieth century. Lexicons of settlements provide the most comprehensive historical overviews. Recent publications include a more detailed presentation of content and a greater amount of illustrative material (photographs), with the motif of *borovo gostüvanje* particularly standing out by emphasising the ethnological identity of the Prekmurje region.

KEYWORDS

Prekmurje, lexicons, encyclopaedias, Lendava, Republic of Prekmurje, Murska Sobota, Rába region, Treaty of Trianon

* izr. prof. dr., Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk, Ljubljana, Darja.Kerec@pef.uni-lj.si, ORCID: https://orcid.org/0009-0009-7765-468X

ENCIKLOPEDIJE IN LEKSIKONI

Osnovna razlaga pojma enciklopedija je, da gre za pregledno in obsežno predstavitev znanja z vseh ali z enega strokovnega področja v abecedni ali sistematični razporeditvi,[1] leksikon pa je delo z abecedno razvrščenimi gesli z vseh področij ali s posameznega strokovnega področja.[2] Ime enciklopedija izvira iz stare grščine (*enkyklopaidéia* oz. *enkyklios paideía*: zaokrožena vzgoja, tudi vse védenje o znanosti in umetnosti). Izraz se kot enotno poimenovanje za takšna dela ni uporabljal vse do 16. stoletja. Med prvimi deli, ki so izraz *enciklopedija* vključila v naslov, je bila *Encyclopedia orbisque doctrinarum* bavarskega humanista Aventinusa (1517),[3] sledili pa sta deli flamskega matematika, astrologa in humanista Ringelberga *Lucubrationes vel potius absolutissima kyklopaideia* (1538 in 1541 razširjena izdaja, Basel, 1541)[4] ter v Zagrebu rojenega humanista in polihistorja Pavla Skalića *Encyclopaediae seu orbis disciplinarum tam sacrarum quam profanarum epistemon* (Basel, 1559).[5]

Pregled analiziranih tovrstnih domačih (slovenskih) in tujih tiskanih del kaže, da so gesla oz. geselske besede (leksemi) v splošnih leksikonih, torej z gesli z vseh področij, manj obsežna in bolj jedrnata kot v splošnih (tudi nacionalnih) enciklopedijah. Obseg gesla oz. razlage geselske iztočnice v enciklopediji je odvisen od več dejavnikov, kot so leto izida in s tem povezano dotedanje znanje, dostopnost in aktualnost virov, uredniška presoja (v povezavi z državo izdajateljico ter politično-družbenim zaledjem), zmogljivost izdajatelja oz. založbe ter človeški dejavnik (avtorji in pisci). Razlaga oz. pisno besedilo je pogosto opremljeno z dodatnimi ali navzkrižnimi referencami, kar primarno geslo po obsegu poveča. Nekatera gesla imajo dodano slikovno gradivo in preglednice, kar je prav tako odvisno od leta izida oz. obdobja ter napredka tiskarske panoge in s tem povezane zastopanosti črno-belih ali barvnih slikovnih prilog oz. tiska.

Glede na vsebino so lahko enciklopedije splošne, specialne oz. omejene na posamezno področje ali področja (npr. vojna enciklopedija) ter nacionalne oz. narodne (zajemajo kulturna, državna ali narodna področja), kot sta *Velika sovjetska enciklopedija* in *Enciklopedija Slovenije*. Splošne zajemajo gradivo z vseh področij znanja; specialne so omejene na določena področja znanosti, več strokovnih disciplin ali določeno temo; narodne obravnavajo gradivo, omejeno na eno državo ali en narod oz. skupino sorodnih narodov. Gradivo je v vseh razporejeno bodisi sistematično po posameznih strokah bodisi, najpogosteje, po abecednem redu gesel, iztočnic, značnic.[6] Vsem znana je razsvetljenska *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751–1772), ki sta jo uredila Denis Diderot in Jean le Rond d'Alembert. Danes, v 21. stoletju, so enciklopedije iz klasične papirne oblike prešle v digitalni format (npr. Encyclopaedia Britannica, Brockhaus, Meyers ...), Larousse pa je ob spletni izdaji ohranil tudi papirno verzijo.[7]

Slovenski (oz. jugoslovanski) knjižni trg so prve enciklopedije »za širše množice« preplavile v 20. stoletju. Sistematično leksikografsko delo se je na Slovenskem začelo malo pred prvo svetovno vojno, po drugi svetovni vojni pa začne Leksikografski zavod FNRJ v Zagrebu, ustanovljen leta 1950, izdajati *Splošno enciklopedijo* (1957–1982), *Enciklopedijo Jugoslavije* in druga leksikografska dela.[8]

Enciklopedija Jugoslavije je začela izhajati na pobudo Miroslava Krleže, ki je na plenarnih sejah vseh redakcij 27. januarja in 12. junija 1952 predstavil svojo vizijo enciklopedije in njeno širšo družbeno vlogo. Enciklopedijo je označil kot sredstvo »zbiranja celotne politične, kulturne in intelektualne zavesti o lastnem obstoju v prostoru in času, zavesti, razpršene in razdrobljene v številnih in izoliranih regionalizmih«. Prvo izdajo enciklopedije je Leksikografski zavod FNRJ objavil v letih 1955–1971 v latinični pisavi, v osmih zvezkih ter v hrvaškem in srbskem jeziku. Prvi zvezek (A–Bosk) je izšel leta 1955, sledili so zvezki v letih 1956, 1958, 1960, 1962, 1965, 1968 in 1971. Med letoma 1980 in 1990 je izhajala druga, razširjena izdaja v hrvaškem (latinična različica srbohrvaščine), srbskem (cirilica), slovenskem, makedonskem, albanskem in madžarskem jeziku; prvi zvezek je izšel 18. decembra 1980.

Zadnji, šesti od načrtovanih dvanajstih zvezkov je izšel leta 1990 (Jap–Kat) v hrvaškem in

1 Duden, *Slovar tujk*, str. 134.
2 Duden, *Slovar tujk*, str. 134.
3 Johannes Aventinus (Johann Georg Turmair), *Encyclopedia orbisque doctrinarum, hoc est omnium artium, scientiarum, ipsius philosophiae index ac divisio*, 1517; Leidinger, »Aventinus«, https://www.deutsche-biographie.de/gnd11850522X.html#ndbcontent (30. 6. 2026).
4 Joachim Fortius Ringelbergius, *Lucubrationes vel potius absolutissima kyklopaideia. Basileae*, https://prdldev.juniusinstitute.org/author_view.php?a_id=3786&type=Philosophy, (30. 6. 2026); Joachim Sterck van Ringelbergh, https://en.wikipedia.org/wiki/Joachim_Sterck_van_Ringelbergh (30. 6. 2026).
5 Tudi Pavao Skalić, Skalic in lat. Paulus Scalichius, https://www.enciklopedija.hr/clanak/skalic-pavao (22. 5. 2026); *Enciklopedija Jugoslavije* (dalje EJ), 4. zvezek, str. 28.
6 EJ, 4. zvezek, str. 28.
7 www.larousse.fr (22. 5. 2026).
8 EJ, 4. zvezek, str. 29.

srbskem jeziku. Slovenska izdaja enciklopedije je sovpadala z razmerami v politično razgretem obdobju, kar je ob razpadu političnega sistema in prenehanju sistemskega financiranja vodilo do ukinitve projekta leta 1991. Tako so izšli le štirje zvezki v slovenskem jeziku: prvi A–Biz (1983), drugi Biz–Čaš (1985), tretji Čat–Džu (1987) in četrti E–Hrv (1989).[9]

Politični in kulturni kontekst nastanka *Enciklopedije Slovenije* so bila osemdeseta leta, zlasti leta 1983, 1987 in 1988. Institucionalna in finančna podlaga za nastanek *Enciklopedije Slovenije* je bila formalizirana 30. decembra 1983, ko je Republiški komite za kulturo v Uradnem listu Socialistične republike Slovenije objavil načrt sofinanciranja druge izdaje *Enciklopedije Jugoslavije* in *Enciklopedije Slovenije*. Dokument je predvidel financiranje iz proračunskih sredstev za kulturo, in sicer za postavke »sofinanciranje druge izdaje Enciklopedije Jugoslavije«, »sofinanciranje izdaje Enciklopedije Slovenije« in »sofinanciranje projekta leksikografije«.[10] Ključne institucije, ki so projekt podprle in pri njem sodelovale, so bile Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije (RK SZDL), Izvršni svet Skupščine RS Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Univerza v Mariboru, različne raziskovalne, izobraževalne in kulturne skupnosti, Gospodarska zbornica Slovenije, Ljubljanska banka ter založba Mladinska knjiga, kar kaže na izrazito interdisciplinarno in medinstitucionalno naravo projekta. *Enciklopedija Slovenije* je prevzela funkcijo republiškega ekvivalenta jugoslovanske enciklopedije.

Na izid prvega zvezka *Enciklopedije Slovenije* smo čakali štiri leta. Gre za obdobje, ki velja za temeljni prispevek k razvoju slovenskega enciklopedičnega in historiografskega diskurza. Prvi zvezek je izšel leta 1987, celoten projekt pa je bil zaključen leta 2002 z izdajo šestnajstega zvezka. Začetna naklada 30.000 izvodov se je kasneje zmanjšala na polovico. Med letoma 1987 in 1990 so izšli zvezki, ki obsegajo gesla od A–Ca do Hac–Kare,[11] kar časovno sovpada z obdobjem intenzivne politične destabilizacije v Sloveniji in širši SFRJ, zlasti leta 1988, ko je bila v Sloveniji ustanovljena prva opozicijska politična stranka (Slovenska kmečka zveza). Sledili so družbenopolitični procesi v civilni in kulturni sferi, ki so ob prehodu v devetdeseta leta vodili v razpad države (SFRJ). Predvsem v Sloveniji in na Hrvaškem je bilo prisotno zavedanje, da se vezi med republikami krhajo – tudi in predvsem na kulturnem področju, pri čemer so knjigo razumeli kot enega ključnih instrumentov simbolnega ohranjanja nacionalne identitete.[12] V ta namen je založba Mladinska knjiga leta 1988 razvila premišljeno promocijsko strategijo s plakatom (format 68 x 99 cm), opremljenim z izrazitim idejnim sporočilom: »Enciklopedija Slovenije. Slovenci smo različni, a s pravo knjigo lahko vsi rastemo; slovenska pot iz roda v rod.« Namen kampanje je bil spodbuditi nakup celotne zbirke (v takratnem obsegu 12 zvezkov + 1), ki naj bi prispevala k ohranjanju nacionalne dediščine.[13]

Leksikon (beseda za poimenovanje izvira iz grške *lexis*: beseda,[14] izraz) je delo oz. informativni priročnik, ki po abecednem redu podaja definicije posameznih pojmov z različnih področij znanja, kulturnih in tehničnih dosežkov, družbenega in političnega dogajanja ter biografije znamenitih oseb.[15] Od enciklopedije se razlikuje po načinu obdelave gradiva: v enciklopedijah je gradivo obdelano opisno, v leksikonu pa zgoščeno in sintetično, tako da posamezna enciklopedična enota zajema širše pojmovno področje, medtem ko leksikonska enota zajema le ožjo pojmovno celoto oz. minimum podatkov.[16] Glede na vsebino ločimo splošne in tematske ali specialne leksikone s posameznega področja oz. stroke, kot so pravo, literarna veda, biografika, etnologija, geografija in druge. Na Slovenskem je kot prvi v takšni obliki v letih 1925–1991 izšel *Slovenski biografski leksikon* v 15 zvezkih oz. štirih knjigah,[17] ki ga zdaj nadomeščajo ter od leta 2009 dopolnjujejo elektronske oz. javno dostopne spletne izdaje.[18] Od leta 2013 izhaja *Novi Slovenski biografski leksikon* (NSBL) v knjižni in spletni izdaji.[19]

Prvi slovenski splošni leksikon (*Poučni slovar*, I. zv. 1929, II. zv. 1933) je sestavil literarni zgodovinar, prevajalec in bibliotekar Joža Glonar.[20] V slovenskem prostoru je imel do množičnega pojava svetovnega spleta med splošnimi leksikoni vodil-

9 Klobučar Srbić, Bibliografija, str. 5–66.
10 *Uradni list SRS*, št. 41/1983, str. 2408.
11 *Slovenski veliki leksikon A–G*, str. 500.
12 Hrbtna stran prvega zvezka *Enciklopedije Slovenije* (dalje *ES*), kolofon.
13 https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:img-AJIYE52W
14 Sopomenka za leksikon je besedje (vse besede, rabljene v kakem jeziku, delu; besédje -a) (*Sinonimni slovar slovenskega jezika*).
15 EJ, 4. zvezek, str. 33.
16 EJ, 4. zvezek, str. 33.
17 *Slovenski veliki leksikon (h–o)*, str. 435.
18 *Slovenski biografski leksikon* (1925–1991).
19 Spletišče: Slovenska biografija. Novi slovenski biografski leksikon.
20 *Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon (A–L)*, dalje: *Osebnosti*, str. 287–288; *Slovenski veliki leksikon* (a–g), str. 636; Šneider: »Joža Glonar (1885–1946)«, https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/joza-glonar/ (3. 6. 2026).

no vlogo *Leksikon Cankarjeve založbe*, ki je izšel leta 1973. Zaradi stilizirane slike sove na naslovnici se je v javnosti zanj ustalilo ime sova (antični simbol modrosti in znanja). Delo je bilo prirejeno po nemškem izvirniku (*Der Volksbrockhaus*, založba F. A. Brockhaus iz Wiesbadna). Kritiki so ga ocenili kot »pionirsko leksikografsko akcijo določene vrste na Slovenskem«. Prva izdaja je imela 1080 strani (52.000 gesel) ter je poleg prevedenih iz nemškega izvirnika vsebovala izvirna gesla o Slovencih in Sloveniji (kultura, zemljepis, zgodovina, politika, biografije).[21] Iz podatkov knjižničnega informacijskega sistema (platforma COBISS) je razvidno, da gre za kontinuiran leksikografski projekt v obdobju 1973–2006 ter da je pod tem naslovom izšlo več izdaj in ponatisov. Prvič je izšel leta 1973 v obsegu 1080 strani. Sledile so mu štiri nove izdaje in več ponatisov, ob čemer se je spreminjal tudi obseg (število strani od izvornih 1080 do 1202 leta 1988, 1216 leta 1994 in 1261 leta 2006, ko je izšla četrta, dopolnjena izdaja).[22] Zadnji večji natis stare izdaje (1973) je bil leta 1987 (peti natis). Leta 1988 je leksikon izšel kot nova izdaja. V primerjavi s prvo izdajo je novi leksikon zajel več kot štiri tisoč novih pojmov in imen, obogateno je bilo tudi slikovno gradivo (nekaj starih slik so v uredništvu izločili ter dodali več kot tisoč novih črno-belih fotografij in shematskih prikazov; dodali so tudi šestnajst strani novih barvnih prilog).[23]

Sledilo je več ponatisov, prvič po osamosvojitvi pa tudi tretja izdaja (1994). V letih 2000–2006 so sledili še štirje ponatisi.[24] Po 33 letih od prve izdaje je izšel nov, najobsežnejši leksikon, *Leksikon Sova*, s 50.000 gesli in podgesli. Dopolnjeno in posodobljeno izdajo so pri založbi oglaševali kot »Vse znanje v eni knjigi«; na 1300 straneh, s 50.000 gesli in podgesli, 3700 fotografijami in risbami, 200 zemljevidi in 140 preglednicami. Najopaznejša novost je, da je leksikon v celoti natisnjen v barvah.[25]

Pisec je v recenziji prve izdaje leksikona izpostavil izbor gesel in njihovo povezavo s Slovenci oz. Slovenijo ter poudaril, da »je izbor dovolj širok, vendar notranje neuravnovešen. Prenaširoko so na primer predstavljeni upodabljajoči umetniki.« O krajevnih imenih je dodal, da »je marsikatero ime, zlasti krajevno, odveč«.[26] Izpostavil je tudi diskrepanco v obsegu geselskih zapisov oz. člankov (»Sorazmerja geselskih člankov niso dovolj pretehtana oziroma so preveč odvisna od posameznih avtorjev.«) ter da je odgovor na dodatno vprašanje omogočen z vodilkami in/ali kazalkami,[27] ki opozarjajo, da je geslo samostojna iztočnica oz. je pojem dodatno obravnavan (navzkrižna referenca).

Izbor in analiza gesla oz. razlage v povezavi z zgodovino Prekmurja sta bila načrtno omejena. Osrednje raziskovalno vprašanje je bilo, kako in v kakšnem obsegu je Prekmurje predstavljeno skozi optiko zgodovinskega razvoja, od prazgodovine do sodobnosti, predvsem do leta 1945 oz. do konca druge svetovne vojne.

IZBOR GRADIVA IN METODOLOGIJA ANALIZE GESEL

Pristop, ki smo ga uporabili pri analizi gesel v enciklopedijah in leksikonih, ni zajel vseh del, izdanih pri slovenskih založbah in založbah nekdanje skupne države, saj so številna nedostopna. Kljub temu analizirani korpus omogoča oblikovanje relevantnih vsebinskih in interpretativnih sklepov. Zaradi različnega obsega gradiva ter pomanjkanja določenih geselskih iztočnic smo besedila selekcionirali (izbrali smo le relevantna gesla) ter jih analizirali na dva načina: z dobesedno transkripcijo (verbatim) in s posrednim prepisom oz. povzemanjem. V nekaterih izdajah smo sistematično izbrali dobesedne citate, ki osvetljujejo določene zgodovinske pojave, procese in pojme.

Nadaljnji korak je zajemal tematsko razvrščanje, torej označevanje in razvrščanje besedila v kategorije (kodiranje), pri čemer posamezna koda predstavlja vsebinsko oznako izbranega gesla. Sledilo je kronološko razvrščanje kod ter njihovo strukturiranje v pregledne razpredelnice (bibliografski podatki: stran, zvezek ali knjiga; enciklopedična oz. leksikografska enota oz. geslo; dobesedni citat; določitev tipa). V analizo smo vključili tudi kvalitativno in kvantitativno obravnavo slikovnega gradiva.

Ker je zgodovina Prekmurja oz. zgodovinsko večstoletno omejene regije povezana z večjimi urbanimi središči, bogato arheološko in sakralno dediščino, cerkveno organizacijo ter izstopajoči-

21 Suhadolnik, Dvoje novih leksikografskih del, str. 340–352.

22 Četrta izdaja, dopolnjena in posodobljena izdaja, 1. natis.

23 *Leksikon Cankarjeve založbe* (1988): uvodni zapis uredništva (stran V).

24 Podatki pod to opombo so zbrani iz sistema Cobiss.si iz več katalogov posameznih knjižnic, saj so dostopni zadetki v iskalnem nizu zapisani ločeno oz. nepoenoteno ali pa v sistem niso vnesene vse izdaje in ponatisi (1., 2., 3. ali 4. izd.; dopolnjena izd., posodobljena izd.; nova izd.; 1., 2., … natis; 1., 2. … dopolnjen natis ali ponatis dopolnjenega natisa; nespremenjen ponatis ipd.).

25 Predgovor, V. stran (*Sova*).

26 Suhadolnik, Dvoje novih leksikografskih del, str. 342–343.

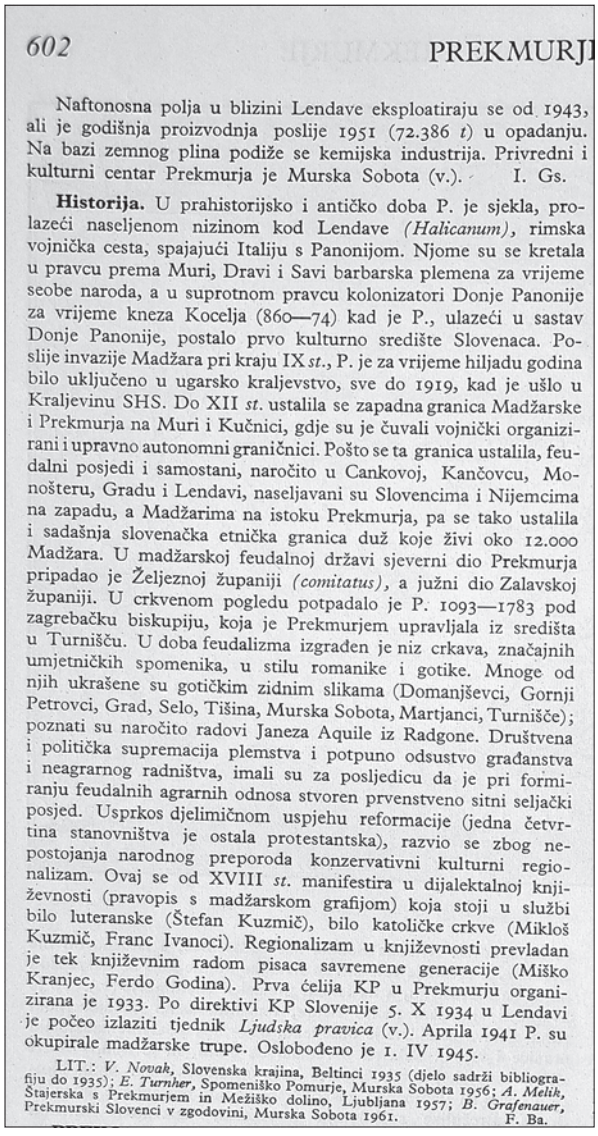
27 Suhadolnik, Dvoje novih leksikografskih del, str. 344.

mi zgodovinskimi epizodami, je ob izhodiščnem geslu »Prekmurje« smiselno v izbor in analizo vključiti še Lendavo, Mursko Soboto, Mursko republiko, Porabske Slovence (Porabje) ter Trianonsko mirovno pogodbo (tudi Trianonsko pogodbo). Ob teh šestih se pojavljajo tudi druga gesla, ki jih v tem prispevku posebej ne analiziramo ali kodiramo, nekaj izbranih pa na tem mestu le naštejemo: Goričko, Grad, Mura, Pomurje,[28] Prekmurska brigada, Prekmurska četa, prekmurska književnost, prekmurski rojaki (izstopajoče osebnosti), prekmursko gospodarstvo, prekmursko šolstvo itd.

PREKMURJE V ENCIKLOPEDIJAH

Enciklopedija Jugoslavije (1965, 1971)

V 6. zvezku *Enciklopedije Jugoslavije* je geslo Murska Sobota, ki vsebuje nekaj vrstic splošnega opisa in zgodovinskega razvoja, brez posebnosti; njen razvoj po letu 1918 je omenjen le posredno. Besedilo spremljata celostranski zemljevid oz. fizična karta severovzhodne Slovenije z Mursko Soboto ter črno-bela fotografija.[29] Pri geslu Prekmurje oz. Prekomurje je zgodovinski opis pokrajine obsežnejši, priložen pa je večji barvni zemljevid (fizična karta) pokrajine.

602 PREKMURJ

Naftonosna polja u blizini Lendave eksploatiraju se od 1943, ali je godišnja proizvodnja poslije 1951 (72.386 *t*) u opadanju. Na bazi zemnog plina podiže se kemijska industrija. Privredni i kulturni centar Prekmurja je Murska Sobota (v.). I. Gs.

Historija. U prahistorijsko i antičko doba P. je sjekla, prolazeći naseljenom nizinom kod Lendave *(Halicanum)*, rimska vojnička cesta, spajajući Italiju s Panonijom. Njome su se kretala u pravcu prema Muri, Dravi i Savi barbarska plemena za vrijeme seobe naroda, a u suprotnom pravcu kolonizatori Donje Panonije za vrijeme kneza Kocelja (860—74) kad je P., ulazeći u sastav Donje Panonije, postalo prvo kulturno središte Slovenaca. Poslije invazije Madžara pri kraju IX *st*., P. je za vrijeme hiljadu godina bilo uključeno u ugarsko kraljevstvo, sve do 1919, kad je ušlo u Kraljevinu SHS. Do XII *st*. ustalila se zapadna granica Madžarske i Prekmurja na Muri i Kučnici, gdje su je čuvali vojnički organizirani i upravno autonomni graničnici. Pošto se ta granica ustalila, feudalni posjedi i samostani, naročito u Cankovoj, Kančovcu, Monošteru, Gradu i Lendavi, naseljavani su Slovencima i Nijemcima na zapadu, a Madžarima na istoku Prekmurja, pa se tako ustalila i sadašnja slovenačka etnička granica duž koje živi oko 12.000 Madžara. U madžarskoj feudalnoj državi sjeverni dio Prekmurja pripadao je Željeznoj županiji *(comitatus)*, a južni dio Zalavskoj županiji. U crkvenom pogledu potpadalo je P. 1093—1783 pod zagrebačku biskupiju, koja je Prekmurjem upravljala iz središta u Turnišču. U doba feudalizma izgrađen je niz crkava, značajnih umjetničkih spomenika, u stilu romanike i gotike. Mnoge od njih ukrašene su gotičkim zidnim slikama (Domanjševci, Gornji Petrovci, Grad, Selo, Tišina, Murska Sobota, Martjanci, Turnišče); poznati su naročito radovi Janeza Aquile iz Radgone. Društvena i politička supremacija plemstva i potpuno odsustvo građanstva i neagrarnog radništva, imali su za posljedicu da je pri formiranju feudalnih agrarnih odnosa stvoren prvenstveno sitni seljački posjed. Usprkos djelimičnom uspjehu reformacije (jedna četvrtina stanovništva je ostala protestantska), razvio se zbog nepostojanja narodnog preporoda konzervativni kulturni regionalizam. Ovaj se od XVIII *st*. manifestira u dijalektalnoj književnosti (pravopis s madžarskom grafijom) koja stoji u službi bilo luteranske (Štefan Kuzmič), bilo katoličke crkve (Mikloš Kuzmič, Franc Ivanoci). Regionalizam u književnosti prevladan je tek književnim radom pisaca savremene generacije (Miško Kranjec, Ferdo Godina). Prva ćelija KP u Prekmurju organizirana je 1933. Po direktivi KP Slovenije 5. X 1934 u Lendavi je počeo izlaziti tjednik *Ljudska pravica* (v.). Aprila 1941 P. su okupirale madžarske trupe. Oslobođeno je 1. IV 1945.

LIT.: *V. Novak*, Slovenska krajina, Beltinci 1935 (djelo sadrži bibliografiju do 1935); *E. Turnher*, Spomeniško Pomurje, Murska Sobota 1956; *A. Melik*, Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, Ljubljana 1957; *B. Grafenauer*, Prekmurski Slovenci v zgodovini, Murska Sobota 1961. F. Ba.

Zapis o zgodovini (Historija.) Prekmurja v 6. zvezku Enciklopedije Jugoslavije (1965, str. 602).

28 Pomurje kot administrativni pojem in regija; geslo običajno vsebuje kratek opis naravnogeografskih značilnosti ter omembo Prlekije in Prekmurja; zgodovinski opis Prekmurja je redko ali nikoli naveden. Npr., v izdaji *Leksikona Cankarjeve založbe* (1994) je pod geslom Pomurje fotografija selanske rotunde s pripisom »Pomurje: Selo, romanska kapela, 12. st.«, str. 821.

29 EJ, 6. zvezek, str. 179–180.

Stran (zvezek)	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
602 (6)	(Lendava)	*/.../ rimska vojaška cesta /.../ skozi poseljeno nižino pri Lendavi (Halicanum) povezovala Italijo s Panonijo. - /.../ samostani /.../ zlasti v /.../ Gradu in Lendavi /.../ naseljevali s Slovenci in Nemci.*
179 (6)	Murska Sobota	*Po letu 1918 je upravno in trgovsko središče, povezano z drugimi deli Slovenije z železnico iz Ormoža. - Murska Sobota je križišče petih cest, ki povezujejo celotno Pomurje.* + panoramski posnetek mesta; zemljevid (karta mesta)
-	Murska republika	-
601 (6)	(Porabski Slovenci)	*Medtem ko je državna meja iz leta 1919 pustila devet najsevernejših slovenskih vasi na Madžarskem /.../.*
601–602 (6)	Prekmurje	*/.../ Jugoslavija dobila več madžarskih vasi ...; V prazgodovini in antiki je Prekmurje prečkala rimska vojaška cesta /.../ barbarska plemena ...; /.../ knez Kocelj ...; /.../ vključeno v ogrsko kraljestvo do 1919 ...; /.../ prešlo v Kraljevino SHS ...; /.../ zahodna meja ustalila na Muri ...; /.../ fevdalne posesti ...; /.../ reformacija ...; /.../ književnost ...; /.../ 1933 KP ...; /.../ 1941 zasedle madžarske čete ...; /.../ osvobojeno 1. aprila 1945.* + zemljevid pokrajine
3678 (8)	Trianonska pogodba	*/.../ prvi osnutek meje /.../ puščal Prekmurje zunaj Kraljevine SHS.; /.../ 4. avgusta 1919 /.../ dodeljena Prekmurje ...; V imenu Kraljevine SHS so trianonsko pogodbo podpisali Nikola Pašić, Ante Trumbić in Ivan Žolger.*

Enciklopedija Slovenije (1992, 1993, 1995, 1999)

Stran (zvezek)	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
128–130 (6)	Lendava	obsežno samostojno geslo (odlomek s prvo in zadnjo povedjo): *Kraj se morda prvič omenja v delu Conversio Bagoariorum et Carantanorum (871), v katerem se govori o cerkvi, ki naj bi jo v kraju Lindolves posvetil škof Liupram. /.../ Evangeličanska verska o. je bila ustanovljena 1902; do 2. sv. v. je bila močna židovska občina.* + Lendava, razglednica iz 1902; Lendava – Lendva (panoramski posnetek); Lendava – Lendva, širše območje kraja zemljevid (karta); Občina Lendava – Lendva (zemljevid/karta)
279–280 (9)	Lendava	posredna omemba pri geslu Prekmurje
242–246 (7)	Murska Sobota	obsežno samostojno geslo (odlomek s prvo in zadnjo povedjo): *Ime Sobota se v zapisih iz 14. st. pojavlja kot Zombata, Zumbota, Sombatha oz. Zombota, kar govori o prvotni slovanski obliki imena. /.../. Vojaško sodišče za Prekmurje in Štajersko je aprila in maja 1945 na sodnih procesih v soboškem gradu obsodilo zaradi sodelovanja z okupatorjem na smrt ali težke zaporne kazni več ljudi.* + Murska Sobota, Trg zmage; Murska Sobota, širše območje kraja (zemljevid/karta); Aleksandrova ulica, zdaj Slovenska ulica v Murski Soboti; značilna panonska cesta s secesijskimi stavbami; razglednica iz ok. 1935; Feri Novak, Drevored med gradom in evangeličansko cerkvijo v Murski Soboti, 1937; evangeličanska cerkev je delo Ernőja Gereya iz 1909–10, razglednica iz ok. 1937; Prezbiterij ž. c. v Murski Soboti, 3. četrtina 13. st.; Severna fasada gradu v Murski Soboti, 1. pol. 18. st.; Občina Murska Sobota (zemljevid/karta)
279–281 (9)	Murska Sobota	posredna omemba pri geslu Prekmurje
242 (7)	Murska republika	obsežno samostojno geslo + Odlok revolucionarne oblasti Murske republike o javnem redu in miru, Murska Sobota 3. 6. 1919 (fotografija)

146, 147–149 (9)	Porabski Slovenci	*Slov. geografsko poimenovanje Slovensko Porabje se uporablja po trianonski mirovni pogodbi 1920.; /.../ večji del ozemlja ogrskih Slovencev priključili k Sloveniji, severovzhodni del pa k Madžarski; Porabske in prekmurske Slovence so Madžari imenovali Vendi; /.../ pri tem so pogosto zanikali tudi njihov slovenski izvor. - Protestantizem je s slov. strani v 17. st. zajel tudi Porabje.; /.../ dobili tudi šolo s poukom v maternem jeziku; Do konca 1. sv. v. so bili p. S. /.../ povezani s prekmurskimi Slovenci.* + Porabje, 1991; Feri Lainšček, Bratje, škratje, tatje, predstava lutkovne skupine z Gornjega Senika v Monoštru 1992; Lenka v spremstvu fašenkov na pustovanju v Števanovcih, 1992; Božični koncert pevskega zbora Avgust Pavel v ž. c. na Gornjem Seniku, 1994; Kulturni dom na Gornjem Seniku; Nastop folklorne skupine z Gornjega Senika na Porabskih dnevih v Sakalovcih 1994; Slovenci v okolici Monoštra, stalna razstava v Muzeju Avgusta Pavla v Monoštru; kolovrat in odprto ognjišče; Začarana Ančka, uprizoritev dramske skupine slovenskih dijakov gimnazije v Monoštru 1994; Pesem od pet pijanih bab, dramska skupina na Gornjem Seniku 1994; dramatizirana ljudska pesem
278–281 (9)	Prekmurje	*Najstarejša naselitev v P. je dokazana za pozno kameno dobo v Bukovnici, kjer izkopavanja kažejo, da je naselbina obstajala od konca mlajše kamene dobe do pozne bakrene dobe. - V bronasti dobi so naselbine postavljene v popolnoma novem okolju; med bakrenodobnimi in bronastodobnimi naselbinami je večja časovna vrzel, saj so vse do zdaj znane naselbine (Dolnji Lakoš, Lendava, Hotiza, Gančani) iz pozne srednje bronaste dobe (14.-13. st. pr. n. št.). V pozni bronasti dobi (kultura žarnih grobišč) je bilo P. tako rekoč nenaseljeno. - V mlajši železni dobi, ko so prišla s severozahoda keltska plemena, sta bili naselbini v Trnju in Černelavcih. - Med rimsko zasedbo je bila pokrajina gosto poseljena. ... cesta, ki je iz Ptuja prečkala Slovenske gorice, v medmurskem delu pri Sv. Martinu na Muri (Halicanum) prečkala Muro in mimo Kota blizu Hotize, Gaberja, Dolge vasi, Szombathelya in Soprona dosegla Petronell ob Donavi. - Gomilna grobišča so se tako po tristoletnem premoru spet pojavila na ozemlju zdajšnje Spodnje Avstrije, zahodne Madžarske, severne Hrvaške in Pomurja. V P. je znanih 77 najdišč z gomilnimi grobišči iz časa od 1. do zač. 3. st. - Slovani so se v P. naselili že v prvem naselitvenem valu v 2. pol. 6. st. V obdobju med 568 in 803 je P. pripadalo Avarom in Slovanom. Sredi 9. st. je postala → Spodnja Panonija kneževina pod oblastjo moravskih knezov Pribine in Koclja, vendar frankovska mejna grofija. Pod frankovskim vplivom se je začelo pokristjanjevanje in ob tem gradnja prvih cerkva. Med trinajstimi, ki jih je takrat posvetil salzburški škof Liupram, je mogoče locirati v P. dve (Lindolves, Busiviza). V 2. pol. 9. st. so v Panonijo vdrli Madžari in ok. 900 uničili frankovsko ureditev do Alp. - Ob koncu 11. st., ko se je meja premaknila na zahod do nem.-ogrske državne meje, je bilo upravno razdeljeno med županijo Zala s sedežem v Zalaváru (pozneje v Zalaegerszegu) in županijo Vas s sedežem v Vasváru (pozneje v Szombathelyu). - Med večjimi zemljiškimi kompleksi je posestvo Dolnja Lendava 1192–1644 pripadalo družini Hoholt ali Bánffy, pozneje pa so postali lastniki posameznih delov zemljišča Esterházyji, Nádasdyji, györški škof Jurij Széchenyi in Zichyji; drugo gospostvo je bilo Gornja Lendava (Grad) in tretje Belmura ali Murska Sobota. Na tem se je po Amadejcih kot najpomembnejši lastnik (1366–1685) uveljavila družina Széchy, za njo pa Batthyányji in Szapáryji. - Vsa zemljiška upravna središča so se že v 14. st. omenjala kot mesta. Razvoj so po bitki pri Mohaču 1526 onemogočali številni tur. vpadi. - Cerkvenopravno je bilo vzhodno slov. etnično ozemlje med Muro in Rabo 1094 priključeno k škofiji v Zagrebu, 1176 pa razdeljeno med le-to in škofijo v Győru (od 1777 pod združeno upravo škofije Szombathely). L. 1923 je prišlo pod jurisdikcijo lavantinske škofije. - Zaradi močne opore med ogrskim plemstvom se je protestantizem uveljavil v P. že sredi 16. st. in se zaradi ugodnih razmer ohranjal veliko dlje kot v drugih slov. pokrajinah in deželah. - V prevratnih letih 1918–19 (→ Murska republika) je povezovanje doseglo vrhunec z zahtevo po priključitvi h Kraljevini SHS. Z dovoljenjem mirovne konference je njena vojska zasedla P. 12. 8. 1919. - Podobno tipične agrarne pokrajine so v novi državi spremenili novi industrijski obrati, nova cestna in železniška povezava s Slovenijo (Murska Sobota–Ormož 1924). - Po kratki nem. zasedbi je 1941 oblast v P. spet prevzel madž. okupator in uvedel svojo vojaško, nato pa civilno upravo. P. je madž. parlament 16. 12. 1941 formalnopravno*

		priključil k Madžarski. Moč madž. represivnega aparata se je kazala v številnih sodnih procesih (Murska Sobota, Pécs, Vác) proti sodelavcem odporniškega gibanja, ki so poleti 1941 opravili nekaj sabotažnih akcij, in Slovencem, ki so se priselili v pokrajino med vojnama, ter v interniranju vseh judovskih prebivalcev, izmed katerih so se le redki vrnili iz nem. taborišč. - Borci → Prekmurske partizanske čete so ob pomoči Rdeče armade aprila 1945 prevzeli oblast. Poleg sprememb družbene ureditve države je P. doživelo tudi preoblikovanje upravno-političnega položaja, ko je bilo združeno z delom Štajerske v regionalno skupnost Pomurje. + G. Tannstetter, *Tabula Hungariae*, Ingolstadt, 1528; Bakrenodobni idol, Bukovnica, žgana glina, PM v Murski Soboti; Ornament v tehniki brazdastega vreza s simboličnimi pomeni; Gomile pri Gerlincih iz 2. st. po n. št.; Ostanki lesenega vodnjaka iz bronaste dobe, Doliča blizu Dolnjega Lakoša, posnetek ob izkopavanju 1983; Posoda, Dolnji Lakoš, žgana glina, 14./15. st. pr. n. št., PM v Murski Soboti; Nagrobnik Vibenove družine, Dolga vas, beli marmor, 2. pol. 1. st. po n. št., PM v Murski Soboti; Razglas Slovencem med Rabov in Mürov; letak mariborskega Narodnega sveta, raztrosen nad Prekmurjem z letali mariborske letalske stotnije spomladi 1919; Slovenska Krajina v 14. st. (po Ivanu Zelku iz Kronike, 1963); Volilni shod Slovenske ljudske stranke in tabor Kmečke zveze za Prekmurje v Murski Soboti 29. 8. 1926; Proslava osvoboditve Prekmurja v Murski Soboti 7. 4. 1945; govori vodja delegacije SNOS Jože Rus; Uradna proslava ob priključitvi Prekmurja k Madžarski v Murski Soboti 29. 6. 1941.
334 (13)	Trianonska pogodba	krajše samostojno geslo (*Sporazum med Madžarsko in antantnimi državami po 1. sv. v. Podpisana je bila 4. 6. 1920 v dvorcu Veliki Trianon v Versaillesu ... /.../ je morala odstopiti Gradiščansko, Romuniji Transilvanijo, Bukovino in večji del Banata, Češkoslovaški Slovaško in Kraljevini SHS Prekmurje, del Banata, Bačko, Baranjo in Medmurje. Prekmurje je Kraljevina SHS že 12. 8. 1919 zasedla z vojsko na podlagi dovoljenja pariške mirovne konference.*)

Prekmurje

lengyelske skupine. Večina naselbin (Filovci, Dobrovnik, Kobilje, Mlajtinci, Gomilica, Gančani, Puconci, Korovci, Lendava, Brezovica blizu Velike Polane) je nastala v bakreni dobi (lasinjski kulturni krog). Zvele so le krajši čas, po njihovem propadu so bila ta območja opuščena. Poleg ugotovljenih naselbin kažejo na poselitev v bakreni dobi tudi naključne najdbe, predvsem kamnita orodja (72 najdišč). V bronasti dobi so naselbine postavljene v popolnoma novem okolju: med bakrenodobnimi in bronastodobnimi naselbinami je večja časovna vrzel, saj so vse do zdaj znane naselbine (Dolnji Lakoš, Lendava, Hotiza, Gančani) iz pozne srednje bronaste dobe (14.–13. st. pr. n. š.). V pozni bronasti dobi (kultura žarnih grobišč) je bilo P. tako rekoč nenaseljeno. Znane so le naključne najdbe, npr. bronasto bodalo iz Bogojine in bronasta ovratnica iz Pertoče. Opustelost pokrajine se je nadaljevala tudi v starejšo železno dobo. Znana je naključna najdba bronaste zapestnice iz Bogojine. V mlajši železni dobi, ko so prišla s severovzhoda keltska plemena, sta bili naselbini v Trnju in Černelavcih.

Med rimsko zasedbo je bila pokrajina gosto poseljena. Znanih je več naselbin (Ižakovci, Bratonci, Puževci, Filovci, Ivanci, Gornji Lakoš, Dolnji Lakoš, Dolga vas, Kupinci). Poglavitna skrb Rimljanov je bila tudi v provinci Panoniji, pod katero je spadalo P., gradnja novih cest. Glavno vlogo v povezavi med Italijo in panonskimi mesti je prevzela cesta, ki je iz Ptuja prečkala Slovenske gorice, v medmurskem delu pri Sv. Martinu na Muri (Halicanum) prečkala Muro in mimo Kota blizu Hotize, Gaberja, Dolge vasi, Szombathelya in Soprona dosegla Petronell ob Donavi. Ob tej cesti je bil vpliv rimske kolonizacije močnejši, saj so tod prevladovali običaji rimskih naseljencev. Ta vpliv se je kazal predvsem v izdelovanju nagrobnih kamnitih spomenikov (Dolga vas, Murska Sobota, Noršinci, Ižakovci, Gerlinci), avtohtoni preb. pa so za svoja počivališča našli vzore v prazgodovinskih gomilnih grobiščih. Gomilna grobišča so se tako po tristoletnem premoru spet pojavila na ozemlju zdajšnje Spodnje Avstrije, zahodne Madžarske, severne Hrvatske in Pomurja. V P. je znanih 77 najdišč z gomilnimi grobišči iz časa od 1. do zač. 3. st.; v premeru merijo do 20 m, v višino pa do 3 m. V njih so bili žgani in največkrat posamični grobovi različnih oblik. Poznoantičnih najdišč v P. ni, zato poselitvena slika tega časa ni jasna. V nemirnih časih preseljevanja ljudstev, ko so se na prehodnem območju iz Panonije v Italijo menjavala nomadska ljudstva, v pokrajini ob Muri ni bilo možnosti za varno naselitev, poseljenost je zato gotovo upadla. Nejasna je tudi poselitvena slika ob prvi slovanski naselitvi, ki ima bistveno manjše naselbinske sledi. Iz tega časa je ob antičnih veleposestnih središčih («vilah») edina znana staroslovanska najdba v P. železna ostroga iz Dokležovja.

LIT.: S. PAHIČ, *XX. Murska Sobota* (v: ANSI, Lj 1975, 335–338); I. SAVEL, *Topografska podoba XX. Prekmurje*, Lj 1991; isti, *Prazgodovinske naselbine v Pomurju*, MS 1994. I. Sa.

Slovani so se v P. naselili že v prvem naselitvenem valu v 2. pol. 6. st. V obdobju med 568 in 803 je P. pripadalo Avarom in Slovanom. Sredi 9. st. je postala → *Spodnja Panonija* kneževina pod oblastjo moravskih knezov Pribine in Koclja, vendar frankovska mejna grofija. Pod frankovskim vplivom se je začelo pokristjanjevanje in ob tem gradnja prvih cerkev. Med trinajstimi, ki jih je takrat posvetil salzburški škof Liupram, je mogoče locirati v P. dve (Lindolves, Busiuza). V 2. pol. 9. st. so v Panonijo vdrli Madžari in ok. 900 uničili frankovsko ureditev tja do Alp. Po porazu pri Augsburgu 955 so se bili prisiljeni umakniti. P. je spadalo v madž. mejno-obrambni pas ob obsežni mejni puščí. Ob koncu 11. st., ko se je meja premaknila na zahod do nem.-ogrske državne meje, je bilo upravno razdeljeno med županijo Zala s sedežem v Zalavári (poznеje v Zalaegerszegu) in županijo Vas s sedežem v Vasvári (poznеje v Szombathelyu). V županijskih središčih so bili osredotočeni mejni stražarji (jobagioni); ti so bili zaradi obrambne službe, ki so jo opravljali, lastniki prvih manjših zemljiških posestev, poznеje pa so ti po kraljevi podelitvi pripadla različnim fevdalcem. Med večjimi zemljiškimi kompleksi je posestvo Dolnja

279

Bakrenodobni idol, Bukovnica, žgana glina, PM v Murski Soboti; ornament v tehniki brazdastega vreza s simboličnimi pomeni

Gomile pri Gerlincih iz 2. st. po n. š.

Ostanki lesenega vodnjaka iz bronaste dobe, Doliča blizu Dolnjega Lakoša; posnetek ob izkopavanju 1983

Posoda, Dolnji Lakoš, žgana glina, 14. st. pr. n. š., PM v Murski Soboti

Nagrobnik Vibenove družine, Dolga vas, beli marmor, 2. pol. 1. st. po n. š., PM v Murski Soboti

Zgodovina Prekmurja je najceloviteje predstavljena v 9. zvezku Enciklopedije Slovenije (1995, str. 278–281), kjer besedilo dopolnjuje bogato slikovno gradivo.

PREKMURJE V LEKSIKONIH

Pregledali smo devet del, ki imajo v naslovu besedo »leksikon«. Dodatna izjema je leksikon *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon* kot eden od dveh iz nabora biografskih leksikonov vsebuje geslo o Vilmošu Tkalcu, osrednjem akterju Murske republike,[30] tako kot že *Slovenski biografski leksikon*.[31]

Krajevni leksikon Dravske banovine (1937)

V uvodnem delu leksikona (Banovinski pregledi, strani 1–68) je najprej zgodovinski pregled od prevrata 1918 in opis ozemlja banovine (tudi o Prekmurju). Sledijo opisi srezov, občin in krajev (69–610), med temi sta tudi posebni poglavji za Lendavo (strani 299–307) in Mursko Soboto (strani 452–464). Pri opisu Trdkove (Srez Murska Sobota) so omenjeni porabski Slovenci: »Odtod se nudi razgled po ozemlju rabskih Slovencev proti Monoštru, ki pripada Madjarski.«[32] Spodaj so nanizani kodirani in kronološko razvrščeni ključni dogodki in mejniki ter standardizirani tipi dogodkov in procesov, ki so v zgodovinskem opisu najpogosteje navedeni (najpogostejši so politični dogodki).

Dogodek/Mejnik	Obdobje/ Letnica/ Datum	Posamezniki/Plemstvo/ Prebivalci/ Organizirane skupine	Tip dogodka ali procesa
Rimska provinca Panonija	antika	-	politični
Cesta Poetovio–Halicanum (Lendava)–Savaria (Sombotel)	antika	-	infrastrukturni
Pribina prejme fevd	ok. 840	Pribina	fevdalni
Smrt Pribine	860/861	Pribina	dinastični, politični
Smrt Koclja	ok. 874	Kocelj	dinastični, politični
Madžarska oblast	896	-	politični
Zagrebška škofija	11. st.	-	cerkveni
Regulacija Mure	zač. 16. st.	Tomaž Széchy	infrastrukturni, okoljski
Prestop v katoliško vero	16.–17. st.	Nádasdyji	verski
Prihod predikantov	zač. 17. st.	-	verski
Ustanovitev škofije v Sombotelu	1777	Marija Terezija	cerkveni
Tolerančni patent	1781	Jožef II.	pravni
Slavnost v Ljutomeru	3. 11. 1918	udeleženi Prekmurci	politični
Zasedba Lendave	28. 12. 1918	Jurišić	vojaški
Boljševistična oblast/Murska republika	marec 1919	Tkalec	politični
Sklep o zasedbi Prekmurja	1. 8. 1919	Vrhovni svet v Parizu	politični
Vojaška zasedba	12. 8. 1919	jugoslovanska vojska	vojaški
Sedež uprave v Soboti	6. 9. 1919	civilni Komisar (Lajnšič)	upravni
Agrarna reforma (delitev veleposesti)	po 1919	Eszterházy, Nádasdy	gospodarski
Okrajno glavarstvo	1. 6. 1921	uprava	upravni
Lavantinska uprava	1923	-	cerkveni
Postavljeno obeležje na Tromejniku	31. 5. 1924	-	politični
Ustanovljen Srez Lendava	1925	-	upravni

30 *Osebnosti* (M–Ž), str. 1178: »Tkalec, Vilmoš (Turnišče, 8. 1. 1894–?), politik. Pred 1. sv. v. je poučeval na o. š. v Črenšovcih. 1917 je bil ujet na rus. fronti, po vojni je poveljeval madž. policijskim enotam ob Muri. Po razglasitvi Madžarske republike svetov je postal 12. 4. 1919 vodja sveta Slovenske krajine; 29. maja je dosegel razglasitev Murske republike in postal njen preds. Po njenem propadu se je 4. junija umaknil v Avstrijo; po vrnitvi avgusta so ga jsl. oblasti zaprle v Lendavi, od koder je po nekaj dneh zbežal na Madžarsko; za njim je izginila vsaka sled.«

31 Uredništvo, »Tkalec, Viljem«, https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi702024/#slovenski-biografski-leksikon, (30. 6. 2026).

32 *Krajevni leksikon Dravske banovine*, str. 455.

Leksikoni Cankarjeve založbe (1973–2006)

V tem delu so gesla o Prekmurju in njegovi zgodovini krajša, dolga od enega do treh stavkov (razen v zadnji izdaji leta 2006). Priložene so slikovne priloge oz. fotografije, večinoma panoramski posnetki prekmurske ravnice, Murske Sobote (z gradom) in borovega gostüvanja. Fotografije v izdajah iz sedemdesetih in osemdesetih let so večinoma črno-bele. Murske republike kot samostojnega gesla v teh izdajah ni.

Vir (leto izdaje)	**Stran**	**Geslo**	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
1973, 1988, 1994, 2006	561, 570	Lendava	*mesto v sv. Sloveniji, v Prekmurju, rim. Halicanum*; + mestno središče
2006	596–597	Lendava	*Na območju L. je bila rim. postojanka Halikan (lat. Halicanum); prva omemba kraja v 9. stol. (Lindolvec). /…/ V okolico L. so se med 1. svet. vojno priseljevali begunci s soške fronte ter primorski Slovenci in Istrani. Nad L. je istoim. grad; prvotna stavba s konca 12. stol., porušen 1276, ponovno obnovljen in pozidan konec 13. stol., od 18. stol. do 2. svet. vojne v lasti Esterházyjev, ki so ga utrdili in obnovili (v obliki črke L); v stavbi sta zdaj mestna galerija in muzej (mdr. stalna razstava o bronastodobnem naselju Oloris pri Dolnjem Lakošu).* + Lendava z gradom
1988	674, 677	Murska Sobota	*Rim. izkopanine; prva omemba 1348, kot mesto 1366. Baročni grad (pokrajinski muzej); prvotna cerkev sv. Miklavža iz 11. ali 12. st., ohranjene gotske freske iz 14. st. Rim. izkopanine; baročni grad (pokrajinski muzej); prvotna cerkev sv. Miklavža iz 11. ali 12. st., ohranjene gotske freske iz 14. st.;* + grad, središče mesta
2006		Murska Sobota	*Rim. izkopanine; prvotna cerkev sv. Nikolaja iz 11. ali 12. st., ohranjene gotske freske iz 14. st.; evangeličanska cerkev iz 1909–10. Grad prvič omenjen 1478, dvorec pozidan v renesančnem slogu konec 16. st., v 1. pol. 18. st. baročno predelan in olepšan s plastikami (baročni glav. portal in balkon, arkadno dvorišče, vogalni stolpi, park); v njem Pokr. muzej, ust. 1955.* + panoramski posnetek mesta
1973, 1988, 1994, 2006	-	Murska republika	-
1973, 1988, 1994	819, 823	Porabski Slovenci	*Od 10. st. so v sklopu ogrske oz. madžarske države. Danes uživajo nekatere manjšinske pravice* (→ *Porabje*).
2006	872	Porabski Slovenci	*P. S. so v sklopu ogrske oz. madžarske države od 10. stol., njihov položaj se je bistveno poslabšal po nastanku → Avstro-Ogrske s pospešeno madžarizacijo; tudi po 1. svet. vojni je ozemlje s P. S. po → trianonski pogodbi večinoma ostalo Madžarski; Madžari so jih tako kot druge ogrske Slovence im. → Vendi in zanikali njihov sl. izvor.*
1988, 1994	842, 848, 310, 733	Prekmurje	*pokr. v sv. Sloveniji, del → Pomurja, med Muro in drž. mejo z Avstrijo in Madžarsko. /…/ Sred. Murska Sobota.* + fotografija (borovo gostüvanje); + žitno polje v ravninskem delu Prekmurja
2006	889	Prekmurje	*Pokrajina v s.v. Sloveniji, na levi strani Mure (del Goričkega in Lendavskih goric ter Ravensko in Dolinsko), del → Pomurja.* + panoramski posnetek pokrajine
1973, 1988, 1994	1071, 1098–1099	Trianonska pogodba	*po 1. svet. vojni 1920 sklenjena mirovna pogodba med Madžarsko in antanto; Madžarska izgubila 2/3 ozemlja (Jugoslavija dobila Pomurje in …)*
2006	1138	Trianonska pogodba	*Mirovna pogodba med → veliko antanto in madž. delom nekdanje Avstro-Ogrske, podpisana 4. 6. 1920 v sklopu → versajskega miru v palači Trianon v Versaillesu; Madžarska je izgubila 2/3 ozemlja; Kraljevina SHS je dobila Prekmurje in …*

Prekmurje: borovo gostüvanje

Prekmurje, pokr. v sv. Sloveniji, del →Pomurja, med Muro in drž. mejo z Avstrijo in Madžarsko. Na s. je Goričko, terciarno gričevje, j. od njega Ravensko in Dolinsko, na skrajnem v. Lendavske gorice. Poljed., živinor., vinogr.; ind. po 1945. Sred. Murska Sobota. (BARVNA STR. 310)

Geslo Prekmurje s fotografijo borovega gostüvanja, enega prepoznavnih in ponavljajočih se motivov v prvih izdajah Leksikona Cankarjeve založbe (tu iz leta 1988, str. 842).

Krajevni leksikon Slovenije (1980)[33]

Četrta in hkrati zadnja knjiga *Krajevnega leksikona Slovenije. Podravje in Pomurje* obravnava 13 tamkajšnjih občin in njihovih 1162 naselij. Kot pojasnjujejo v uredništvu, se je od izida prve knjige leta 1968 v Sloveniji marsikaj spremenilo (novogradnje, številni infrastrukturni projekti, po potresna obnova na Kozjanskem in Tolminskem, ljudsko štetje 1971).[34] Predstavljeni sta obe prekmurski občini: Murska Sobota na straneh 265–282 in Lendava na straneh 91–101 s topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in drugimi podatki. Gesli sestavlja splošni pregled, ki mu sledita obširna zgodovinska opisa ter opisi drugih krajev in naselij v občinah. Med najpogosteje citiranimi avtorji objav so do tedaj najbolj uveljavljeni zgodovinopisci za Prekmurje: Ivan Zelko, Fran Šebjanič in Ivan Škafar, dva od njih sta tudi katoliška duhovnika.

Pri opisih manjših krajev ali vasi so podatki večinoma povzeti po objavah Svetozarja Ilešiča, Branka Severja, Franca Šebjaniča, Ivana Zelka in Franceta Steleta oz. na osnovi do tedaj dostopnih znanstvenih in strokovnih člankov, objavljenih v revijah humanističnih ved (zgodovina, arheologija, umetnostna in cerkvena zgodovina, etnologija).

V nadaljevanju so prikazani kodirani in kronološko razvrščeni ključni dogodki in mejniki ter standardizirani tipi dogodkov in procesov, ki so v zgodovinskem opisu najpogosteje navedeni. Gre za enoten, od povojnega obdobja ločen del gesla s časovnim razponom od prazgodovine do konca druge svetovne vojne.

Dogodki in mejniki, vključeni v opis zgodovine Lendave in okolice

Dogodek/ Mejnik	Obdobje/ Letnica/Datum	Ozemlje/Regija/Kraj	Posamezniki/Plemstvo/ Prebivalci/Organizirane skupine	Tip dogodka ali procesa
Poselitev	prazgodovina	Dolinsko	-	naselitveni
Rimska uprava in promet	antika	Panonija, Lendava	Rimljani	administrativni, infrastrukturni
Podelitev ozemlja	ok. 840	Spodnje Pomurje	Ludvik, Pribina	politični
Ustanovitev cerkve	9. st.	Lendava	Pribina	verski
Uvedba bogoslužja	9. st.	Dolinsko	Metod	verski
Konec samostojnosti	874	Panonija	Kocelj	politični
Madžarska oblast	896	Dolinsko	Madžari	politični
Nakup Lendave	1192	Lendava	Hoholt/Hahold (Hahót)	fevdalni, pravni
Pražupnije	1334	Turnišče, Lendava	-	verski
Darilni listini	1378, 1481	Lendava	Ludvik I., Elizabeta	pravni, politični
Bitka pri Mohaču	1526	Mohač	-	vojaški
Tiskarna	1572	Lendava	Nikolaj Bánffy	kulturni
Turški vpadi in uničenje vasi	po 1600	Kaniža, Dolinsko	Turki	vojaški

33 *Krajevni leksikon Slovenije IV.* Ta izdaja temelji na *Krajevnem leksikonu Dravske banovine*.

34 *Krajevni leksikon Slovenije IV*. (Spremna in sklepna beseda).

Izumrtje rodbine	1644	Dolinsko	Hoholt/Hahold/Hahót (Bánffy)	dinastični
Zemljiška odveza	1848	Dolinsko	kmetje, fevdalci	socialni
Dualizem	1867	Avstro-Ogrska	-	politični
Šolski zakon	1868–1907	Ogrska	Apponyi	politični
Popis prebivalstva	1890, 1910	Turnišče	Slovenci, Madžari	demografski
Izhajanje časopisa Novine	1932	Lendava	-	kulturni, medijski
Izhajanje časopisa Ljudska pravica	5. 10. 1934	Ljubljana	-	kulturni, medijski
Ustanovitev MK KPS	1938	Prekmurje	Kovač, Kranjec	politični
Prihod Nemcev	1941	Lendava	nemška vojska	vojaški
Sestanek OF	22. 7. 1941	Velika Polana	Kovač	politični
Smrt Kovača	18. 10. 1941	Gančani	Kovač	vojaški, politični
Internacije	22.–23. 6. 1942	Sárvár	družine	politični, represivni
Aretacije Judov	26. 4. 1944	Lendava	Judje	politični, represivni
Partizanska četa	12. 12. 1944	Prekmurje	OF	vojaški
Osvoboditev	4. 4. 1945	Lendava	partizani	vojaški

Dogodki in mejniki, vključeni v opis zgodovine Murske Sobote

Dogodek	**Datum**	**Posamezniki/Plemstvo/ Prebivalci/Skupnosti/ Organizirane skupine**	**Tip dogodka ali procesa**
Rimski nagrobnik	ok. 150	-	arheološki
Vključitev v cerkveno upravo Salzburga	1071	-	verski
Podelitev zemljišča med Muro in Ledavo	13. st.	Andrej II., Uruz	fevdalni
Prva omemba Sobote	1297	-	pravni
Sobota kot *civitas*	1366, 1431	-	politični
Sejmi	1479	-	gospodarski
Carinska postojanka	1556	-	gospodarski
Protestantizem	16. st.	Jakob Kottaj, Tomaž Križan, Tomaž Marič	verski
Turški vpadi	17. st.	Turki	vojaški
Nakup posesti	1687	Szapáry, Kery, Szécseny	fevdalni
Sejmi	1697	-	gospodarski
Grofje Szapáry	1722 (–20. st.)	Szapáry	dinastični
Industrija	19. st.	Hartner	gospodarski
Raznarodovalni časnik	1884	Grünbaum	medijski, kulturni
Železnica	1885, 1907	-	infrastrukturni
Evangeličanska cerkev	1910	Samu Pecz	verski
Razglasitev republike	29. 5. 1919	Vilmoš Tkalec	politični
Priključitev Jugoslaviji	po 1919	-	politični
Tovarna	1922	Benko	gospodarski
Poplava	1925	-	okoljski
Tovarna	1925	Cvetič	gospodarski
Elektrifikacija	1926	-	infrastrukturni

Tovarna	1932	Šiftar	gospodarski
Prodaja gradu	1934	mestna občina	gospodarski
Sestanek komunistov	4. 6. 1941	Kovač, Bagari, Špilarčič	politični
Aretacije	22. 7. 1941	Madžari	politični, represivni
Usmrtitve	1941	Cvetko, Kardoš	politični, vojaški
Aretacija Judov	1944	Judje	politični, represivni
Boji in odpor	1945	partizani	vojaški

Glede na tip dogodka ali procesa so v zgodovinskem opisu Lendave do leta 1945 najpogosteje zastopani politični dogodki in procesi, sledijo verski in kulturni. Pri opisu Murske Sobote prevladujejo gospodarski in politični dogodki, sledijo verski in infrastrukturni. Pol-, celo- ali večstranski zgodovinski oris je dodan pri Murski Soboti in večjih krajih, kot je Lendava, ter krajih, pomembnejših z vidika cerkvene organizacije (npr. Turnišče), in tam, kjer so dostopni podatki oz. literatura. Zgodovinskemu pregledu Lendave in Murske Sobote sledijo krajši geografski opisi krajev v istoimenskih občinah: navedbe pomembnih kulturnih stavb, sakralnih in gospodarskih objektov, obrtnih dejavnosti, šolskih poslopij, arheoloških najdb, spomenikov, osebnosti iz novejše in sodobne zgodovine ter dogodkov v povezavi z narodnoosvobodilnim bojem.

Pri geslih je – odvisno od do takrat dostopnih virov in tiskov o starejših obdobjih, kot sta srednji in novi vek – dodan krajši ali daljši zapis o številnih plemiških rodbinah oz. družinah. Kot primer krajšega je v zvezi z Genterovci: »*Kraj se prvič omenja leta 1381 v zvezi z grofom Bánffyjem*« (str. 104). Kot večvrstni del besedila v povezavi prav z Bánffyji ter srednjim in novim vekom je tu primer za Kobilje: »*Tu so našli več kamnitih sekir; na južni strani vasi so bile menda na njivah rimske gomile. V srednjem veku je bilo Kobilje, ki je po starem izročilu stalo nekoliko stran od sedanje vasi, sprva last zalavarskega gradu. Leta 1242 se omenja v zvezi z vpadi Tatarov, ki pa ga niso prizadeli. Leta 1271 je kralj Štefan V. podaril vas s cerkvijo sv. Martina zaradi zaslug v boju proti Čehom nekemu »Židovu« iz Mileja, ki je sv. od tod na Madžarskem. Ta posest pa je bila že leta 1340 v rokah doljnjelendavske rodbine Bánffyjev. V starih listinah se navaja vas različno: 1208 Kobula, 1236 Kebela, 1329 Kebele, končno madžarsko Kebelszentmarton, slovensko Kobiljanski sv. Martin in Kobilje, kar je še danes. V začetku novega veka so bile zaradi ropanja in požiganja Turkov vse naselbine ob Kobiljanskem potoku povsem uničene: sv. Martin s cerkvijo in samostanom, Čerteg in Mali Vrh. Zato vizitacijski zapiski zagrebške škofije, kamor je ta del Prekmurja spadal do leta 1777, v drugi polovici 17. stoletja in v začetku 18. stoletja Kobilja ne omenjajo. Nanje spominja ledinsko ime Turško pokopališče (töröktemetés), kjer je še ohranjena gomila, o kateri trdi ustno izročilo, da je tam pokopan neki turški poveljnik, in depo srebrnika leopoldincev iz leta 1690, najden pri kopanju gline zraven opekarne med zadnjo vojno, verjetno priča o veliki stiski domačinov.*«[35]

Pri nekaterih opisih krajev so vključeni tudi manj suhoparni dogodki. Takšen primer je Ženavlje, zadnje naselje v občini Murska Sobota (danes v občini Gornji Petrovci na Goričkem). V zadnjem odstavku je omenjen dogodek, ki je postal del lokalne zgodovine in je v času, ko se je zgodil, veljal za pravo senzacijo. Ženavlje: »*Kraj vasi sta 18. avgusta 1934 na poletu iz Bruslja pristala belgijska stratosferna letalca prof. Cosyns in njegov pomočnik van der Elst*« (stran 326). Dogodek oz. nesreča s srečnim koncem je odmevala doma in v tujini, posebej v Belgiji, ter je danes neločljiv del enciklopedičnih gesel o obeh raziskovalcih in raziskovanju stratosfere. Izkazuje tudi, kako je znanstveno raziskovanje (Belgijca sta opazovala dogajanje v stratosferi in izvajala meritve kozmičnih žarkov) pritegnilo laično javnost v obdobju, ko so se ljudje že navadili letal, baloni pa so veljali za nekakšen anahronizem. V Sloveniji je bil o belgijskih raziskovalcih Maxu Cosynsu in njegovem asistentu Elstu po osamosvojitvi posnet dokumentarno-igrani film (*Nebo nad Ženavljami ali Dan, ko nam je Evropa padla na glavo*; RTV Slovenija, 1994), ki temelji na noveli pisatelja Milana Vincetiča *Nebo nad Ženavljami*. V tej goričkí vasi je danes 18. avgust občinski praznik, na mestu pristanka stratosferskega balona pa so v devetdesetih letih postavili spominsko obeležje.[36]

Krajevni leksikon Slovenije (1995)

Ta leksikon je izšel kot posodobljena in barvitejša nadgradnja Krajevnega leksikona Slovenije iz leta 1980. Opis zgodovine Murske Sobote in Lendave je daljši, predstavljen je razvoj obeh naselij v vseh glavnih zgodovinskih obdobjih – od prazgodovine oz. antike do sodobnosti. Omenje-

35 *Krajevni leksikon Slovenije IV.*, str. 106.

36 V *Leksikonu Dravske banovine* je pristanek omenjen v poglavju Srez Murska Sobota (str. 456).

ni so ključni mejniki: zgodnja poselitev (rimska doba), srednjeveški razvoj (prve omembe, cerkvena in fevdalna ureditev), gospodarski in prometni pomen, reformacija, turški vpadi, spremembe oblasti, modernizacija v 19. stoletju ter vpliv obeh svetovnih vojn. Posebej so izpostavljeni politični preobrati (Tkalčeva razglasitev Murske republike) in gospodarski razvoj (industrija, železnica).

Stran	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
213–214	Lendava	*Območje, kjer je danes Lendava, je bilo obljudeno že v prazgodovinski dobi. - Ob rimski cesti Poetovio–Savaria je bila severno od današnjega naselja postojanka Halicanum.* *Prvič se omenja v 9. stoletju z imenom Lindolvec. - Leta 1192 je prešla v last rodbine Hoholt (Banffy). - Leta 1366 je dobila sejemske pravice in se razvila v trdnjavo.* - Neuspešno turško obleganje gradu ni omenjeno pri zapisu o Lendavi, ampak pri Lendavskih Goricah (str. 214): *Na razglednem pomolu nad Lendavo stoji kapela sv. Trojice (266 m) iz 18. stoletja. V njej je mumija kapetana Hadika, ki je leta 1733 padel med obrambo Lendave pred Turki.* + panoramski posnetek: *Lendava, obmejno mesto na vznožju Lendavskih goric ob regulirani reki Ledavi. - Po letu 1867 se je razvila kot okrajno središče, železnica (1890) pa je pospešila razvoj.* + panoramski posnetek: Lendava, obmejno mesto na vznožju Lendavskih goric ob regulirani reki Ledavi
262–263	Murska Sobota	*Danes je Murska Sobota največje mesto v Pomurju. - Območje je bilo naseljeno že v rimski dobi. - Leta 1255 je stal dvorec Belmura, pomembno upravno središče. - Mesto se omenja kot trg in kasneje kot mesto (14. stoletje). - Postalo je pomembno prometno križišče in gospodarsko središče. - V 19. stoletju se je začelo urbanizirati. - Po letu 1945 se je razvilo v regionalno središče Pomurja.* + panoramski posnetek: Murska Sobota z gradom vsestransko središče Pomurja, severovzhodni del mesta z gradom in delom industrijskega območja. + panoramski posnetek: Murska Sobota, vsestransko središče Pomurja; severovzhodni del mesta z gradom in delom industrijskega območja
262–263	Murska republika	posredna omemba pri geslu Murska Sobota: *29. maja 1919 je bila v Murski Soboti razglašena Murska republika. Obstajala je le šest dni in predstavlja kratkotrajno politično tvorbo po razpadu Avstro-Ogrske.*

Veliki splošni leksikon v osmih knjigah (1998)

Vseh osem zvezkov tega leksikona, ki temelji na nemškem izvirniku (*Der Knauer –Universal lexikon im 15 Bänden,* Lexikographisches Institut, München), je izšlo leta 1998. Razen Murske republike so v njem vključena vsa ostala gesla.

Stran (knj.)	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo**
3395 (6)	Lendava	posredna omemba pri geslu Prekmurje
3395 (6)	Murska Sobota	posredna omemba pri geslu Prekmurje
-	Murska republika	-
3324 (6)	Porabski Slovenci	*Narodna manjšina v → Slovenskem Porabju, ki je tudi po trianonski pogodbi (1920) ostala v Železni županiji na Madžarskem in predstavlja najsevernejši ostanek nekd. panonske poselitve Slovencev (izpričane vsaj v 9. st.). Po popisu 1890 je v osmih porabskih vaseh in »Monoštru živelo 4542 preb., ki so govorili sl. jezik, 1941 pa 4329; p. S. so posebej prizadele razmere po jugosl. sporu z informbirojem; tedaj se je število precej zmanjšalo. K zmanjševanju pa sta pripomogla tudi gosp. zaostalost območja in izseljevanje (1990 – brez Monoštra – uradno le še 1756; po zdajšnjih ocenah 5000 sl. preb. na Madžarskem). P. S. so organizirani v Zvezi Slovencev na Madžarskem. Zveza izdaja štirinajstdnevnik Porabje in Slovenski koledar. Uradne okvire za ohranjanje sl. jezika predstavljajo dvojezični otroški vrtci in šole, vaške knjižnice, dvojezični napisi ter možnost uporabe sl. jezika v upravi in sodstvu (vse zelo postopno uvedeno od 60. let),*

		a raba sl. jezika peša tudi v družinah. Kult. dejavnost p. S. je pogosto omejena na etnološke običaje in folklorne prireditve. Položaj manjšine dodatno ureja pogodba med Slovenijo in Madžarsko (6. 11. 1992).
3394–3395 (6)	Prekmurje	*Prvi sledovi poselitve iz pozne kamene dobe, več naselbin se je razvilo v bakreni dobi, kratkotrajna naselitev v bronasti dobi; v ml. železni dobi so tam živela kelt. plemena; poselitev v rim. dobi zlasti ob cesti Petoviona–Petronell ob Donavi; po obd. propadanja rim. oblasti in preseljevanja ljudstev so se v P. v drugi pol. 6. st. naselili Slovani, in sicer skupaj z Avari. Po frank. zasedbi (803) je bilo vključeno v mejno grofijo Sp. Panonija. Moravska kneza → Pribina in → Kocelj sta jo spremenila v kneževino; zgrajene prve cerkve. Frank. oblast v P. je v drugi pol. 9. st. uničil vdor Madžarov; po njihovem porazu (955) je P. postalo del madž. mejnega pasu in bilo konec 11. st. organizirano v dve županiji. V P. nekaj velikih zemljiških posesti. Od 14. st. so upr. središča omenjena kot mesta (Murska Sobota, Dolnja in Gornja Lendava). V drugi pol. 16. in začet. 17. st. oblast Turkov in Madžarov. Sredi 16. st. se je začel uveljavljati protestantizem; spodbujalo ga je ogrsko plemstvo; evangeličanstvo dokončno dovoljeno s tolerančnim ediktom 1781. Od 18. st. knjige v sl. narečnem govoru. Po nagodbi (1867) je P. ostalo v mejah Ogrske, ki je vse bolj postajala madž. nacionalna država. Kljub nastajanju prvih ind. obratov in razvoju trgovine zaradi širjenja preb. odhajanje na sezonsko delo in izseljevanje. Po prevratu (1918) je velik del preb. zahteval priključitev k Jugoslaviji; ta je z dovoljenjem mirovne konference P. zasedla 12.8.19; meja je bila dokončno urejena s trianonsko mirovno pogodbo l. 20. Po napadu na Jugoslavijo 41 so P. zasedle nem. čete, a so ga prepustile Madžarski. Madžarska si ga je 16. 12. 41 formalno priključila. Prizadevala si je za čim prejšnjo pomadžarjenje preb.; internirala tudi številne Jude in le redki so preživeli vojno. Apr. 45 je madž. sile pregnala Rdeča armada ob pomoči jugosl. armade. Ob gosp., kult. in socialnem razvoju je bilo po 2. svet. vojni pomembno urejanje položaja madž. manjšine (mdr. obvezno dvojezično šolstvo v narodnostno mešanih krajih) ter Romov.*
4458 (8)	Trianonska pogodba	*V Velikem T. 4.6.1920 podpisan mirovni sporazum med zavezniki in Madžarsko /.../. Prekmurje so po privolitvi vrhovnega sveta pariške mirovne pogodbe že 12. 8. 19 zasedle sl. oz. jugosl. čete; mejna črta trianonske pogodbe je danes sl.–madž. državna meja; ta na madž. strani pušča → porabske Slovence, na sl. pa madž. → narodno manjšino.*
3324 (6)	Trianonska pogodba	Posredna omemba pri geslu Porabski Slovenci
3395 (6)	Trianonska pogodba	Posredna omemba pri geslu Prekmurje

Slovenski veliki leksikon (2004–2005)

Zvezek, stran	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
2. zv., 436–437	Lendava	*Nastalo pod gradom ob vznožju ↑ Lendavskih goric, ob cesti proti Lentiju, po 1945 se razširilo čez potok ↑ Ledava, /.../. Eno najstarejših evr. območij, kjer pričeli pridobivati ↑ nafto /.../. Srv. k. 1717 povsem prezidan(i) pozneje v posesti najpomembnejših pr(e)km. fevdalnih rodovin, Banfijev in Eszterházyjev. Ob osrednji stavbi odkopani ostanki obzidja in obrambnega sistema. V stavbi združeni muzeji in mestna galerija. Druge znamenitosti: župn. cerkev sv. Karla iz 18. stol. in evangeličanska župn. cerkev.*
-	Murska republika	-
2. zv., 677	Murska Sobota	*Mesto je nastalo v sred. veku ob gotsko zabeleženi župn. cerkvi sv. Nikolaja iz 13. stol. (zunanjost iz 20. stol.); s stene jedra v mestnem parku štirikotni dvor s stol. (grad) iz 16. stol. ga pozidali grofje Széchy in okrepili s pravokotnimi vogalnimi stolpi. Ima park, notr. dvorišče, arkadni hodnik in baročno kapelo; glav. vhod (baročni figuralni portal) krasijo ↑ atlanti in ↑ balkon; zdaj sedež Pokr. muzeja in knjižnice. V M. S. neogotska evangeličanska cerkev 1907–10. Vse do 2. pol. 19. stol. večinoma kmečko naselje, ki se hitro razvilo z izgradnjo železnice 1907 in zlasti po 2. svet. vojni /... /.* + panoramski posnetek mesta

3. zv., 446	Slovensko Porabje	*Slov. etn. ozemlje na z. ↑ Madžarskem, med Avstr. na s.z. in Slov. /.../ pomembno zaposlitveno središče ↑ Monošter. V njih živijo porabski ↑ Slovenci. Po ↑ Saintgermainski mirovni pogodbi 1919 in ↑ Trianonski mirovni pogodbi 1920 bilo slov. etn. ozemlje med ↑ Muro in Rabo razdeljeno na ↑ Prekmurje, ki bilo vključeno v Jug., in S. P. med mursko-rabskim razvodjem in Rabo, ki ostalo del Madž. Območje ↑ izseljevanja /.../.* + panoramski posnetek pokrajine
3. zv., 181	Prekmurje	*Območje bilo poseljeno že v kameni dobi; med rim. zasedbo tu veliko naselij ob pomembni poti s ↑ Ptuja čez ↑ Panonijo proti Donavi. V 9. stol. se v okviru ↑ frankovske države izoblikovala mejna grofija pod oblastjo moravskih knezov. Po naselitvi Madžarov P. mejni obrambni pas njihove države. Od konca 11. stol. v P. nastali županiji Zala in Vas; lastniki zemlje postali razl. fevdalci (Banffyji, Széchyji), ki jim zemljo podelil kralj. Zaradi dolgotrajne ogrske oblasti v P. ohranjene številne posebnosti (madž. nar. skupnost v v. delu P., evangeličanska vera, prekm. knjižni jezik, velika zemljiška razdrobljenost). V 16. in 17. stol. v P. čutili močen pritisk tur. države, ki zasedala dele Ogrske. V 16. stol. se močno razširil ↑ protestantizem in se ohranil do zdaj. ↑ Trianonska pogodba z Madž. 4. 6. 1920 P. prisodila Kraljevini SHS; od 1945 v sestavi Slov. (oz. Jug. do njenega razpada v zač. 90. l. 20. stol.).* + panoramski posnetek pokrajine; zemljevid (karta)
3. zv., 677	Trianonska pogodba	*Mirovna pogodba med ↑ Antanto in madž. delom nekdanje ↑ Avstro-Ogrske; podpisana 4. 6. 1920 v ↑ Trianonu. Od ozemlja nekdanje Ogrske morala Madž. prepustiti /.../ Kraljevini SHS pa del Banata, Bačke, Medžimurje in Prekmurje.*

Slovenski etnološki leksikon (2004)

V tem leksikonu so razloženi pojmi, pojavi, skupnosti in predmeti s področja etnologije, torej materialne, družbene in duhovne kulture, podrobno pa tudi kulturna območja, etnične skupnosti in zgodovinske pokrajine, kot je Slovenska krajina.

Stran	**Geslo** (ali omemba pri drugem samostojnem geslu)	**Besedilo** (+ označuje slikovno gradivo)
-	Lendava	-
-	Murska Sobota	-
-	Murska republika	
445–446	Porabski Slovenci	*slov. preb. Porabja; sami se im. Slovence, Slovenje. Poimenovanja rabski ali p. S., Porabje, Slov. Porabje so nastala po 1. oz. 2. sv. v. v Slov. Po 1. sv. v. je drž. meja Por. ločila od Prekm. in pretrgala naravne povezave med preb. prej enotne → Slovenske krajine. Medtem ko je bila meja med 1. in 2. sv. v. prehodna, je po 2. sv. v. sprva onemogočala vsakršne stike. /.../ ... preb. Porabja od 2. pol. 18. stol. do 80. l. 20. stol. odhajali na sezonsko delo /.../.* + fotografija s pripisom: *Stari starši z vnukinjo in njeno družino, Dolnji Senik (Porabje), 1957; starši so se izselili*
467–468	Prekmurje	*V preteklosti je bilo P. del širšega obm., kjer so živeli Slovenci v madž. delu A.-O. (→ Slovenska krajina) in je bilo 1920 dodeljeno delno Madž. (→ Porabje), delno kraljevini SHS. Po kult. značilnostih sodi v → panonsko kulturno območje, na s. in prehaja v madž. pokr. → Őrseg, → Hetes in Göcsej. /.../ Prenaseljenost je pospeševala sezonsko izseljevanje poljedelskih delavcev in čezmorsko izseljevanje (→ ekonomsko izseljenstvo). Ob → agrarni reformi po 1920 je št. bajtarjev nazadovalo, /.../. Pred 1. sv. v. sta bili krajevni tržišči in upravni središči Sobota in Lendava, pozneje je rastel pomen Sobote kot gosp., cerkv. in kult. središča. /.../. Madž. oblast je P. madžarizirala, po 1. sv. v. so se številni Madžari odselili, /.../ ... primor. Slovenci in prišleki z drugih obm. Slov. in Jugosl.; kmečki begunci s Primor. in Istre so se naseljevali v kolonijah (→ kolonisti v Prekmurju). /.../ Med 2. sv. v. so bili Judje izgnani, 1945 so se Nemci izselili ali bili izgnani.*
551	Slovenska krajina/ Prekmurje	*por. Slovénska okroglina, zgod. pokr. med Muro in Rabo, zdaj obsega županiji Vas in Zala; tam je do 1920 živela večina Slovencev na Madž.*

551	Trianonska pogodba	(posredna omemba): *Po trianonski mirovni pogodbi 1920 je del S. k. (devet slov. vasi v okolici Monoštra) pripadel Madž., drugi del Kraljevini SHS* (→ *Prekmurje*; → *Porabje*).

Veliki splošni leksikon. Priročna izdaja v dvajsetih knjigah (2006)

Stran (knjiga)	**Geslo**	**Besedilo**
2331–2332 (10), 3490 (14), 1706 (9)	Lendava	Brez specifičnega zgodovinskega orisa.
2813–2814 (14), 3416 (14), 3490 (14), 1706 (9)	Murska Sobota	*/.../ Mursko Soboto so 3. 4. 1945 osvobodile enote sovjetske Rdeče armade.*
-	Murska republika	-
3423 (14), 4558 (19), 4072 (17)	Porabski Slovenci	
3490 (14), 4558 (19), 1706 (9)	Prekmurje	*/.../ so se v Prekmurje v drugi polovici 6. stol. naselili Slovani /.../ Po nagodbi (1867) je Prekmurje ostalo v mejah Ogrske /.../ Po napadu na Jugoslavijo 1941 so Prekmurje zasedle nemške čete. /.../ Hrvaška in Prekmurje so bili priključeni novi kraljevini SHS /.../ Prekmurje so po privolitvi ... zasedle slovenske čete /.../ Trianonska pogodba /.../ Prekmurje prisodila Kraljevini SHS.*
4558 (19), 2203 (11), 3423 (14), 3490 (14)	Trianonska pogodba	*V Velikem Trianonu 4. 6. 1920 podpisan mirovni sporazum. /.../ meja iz trianonske pogodbe je še danes slovenskomadžarska državna meja. /.../ Trianonska mirovna pogodba podpisana 4. 6. 1920 v Trianonu. /.../ tudi po trianonski pogodbi (1920) ostala meja /.../ je bila dokončno urejena s trianonsko mirovno pogodbo 1920.*

SKLEP

Analiza gesel, obdobij in značilnosti

Kategorija	**Element**	**Pojavitev**	**Razlaga**
Pogostost gesel	**Prekmurje**	**8**	najbolj zastopano geslo
	Murska Sobota	**7**	visoka zastopanost
	Lendava	**7**	visoka zastopanost
	Porabski Slovenci	**6** (7)	redno vključeno (posredna omemba)
	Trianonska pogodba	**7**	v večini virov
	Murska republika	**3**	najmanj zastopano (ni v 6 delih)
Pogostost obdobij v geslih	20. stoletje	8	najbolj zastopano (politika, vojne)
	19. stoletje	6	visoko
	novi vek	6	srednje visoko
	srednji vek	5	srednje
	antika	4	manj
	prazgodovina	3	najmanj
Obseg besedila v geslih	Enciklopedija Slovenije	ocena 5	najbolj celovito
	Krajevni leksikon (1980)	ocena 5	kronološko najbogatejši
	Krajevni leksikon (1995)	ocena 4	zelo obsežno
	leksikoni Cankarjeve založbe	ocena 2	kratko
	drugi leksikoni in Enciklopedija Jugoslavije	1–2	fragmentarno
Navzkrižne reference	Slovenski veliki leksikon	25	največ povezav
	Leksikon Cankarjeve založbe (2006)	10	srednje

	Enciklopedija Slovenije	6–10	srednje
	drugi leksikoni in Enciklopedija Jugoslavije	0–2	najmanj
Obseg gesla Prekmurje	Enciklopedija Slovenije	zelo obsežno	celoten časovni razpon
	Krajevni leksikon (1937, 1980)	zelo obsežno	celoten časovni razpon
	Slovenski veliki leksikon	srednje	strnjeno
	leksikoni Cankarjeve založbe	kratko	osnovno
Slikovno gradivo (vsa gesla)	Enciklopedija Slovenije	33	največ
	Slovenski veliki leksikon	4	visoko
	leksikoni Cankarjeve založbe	6	visoko
	Krajevni leksikon (1995)	4	srednje
	Enciklopedija Jugoslavije	3	malo
	Slovenski etnološki leksikon	1	malo
Letnice in datumi (vsa gesla)	Krajevni leksikon (1980)	30+	največ
	Krajevni leksikon (1995)	15–20	visoko
	Enciklopedija Slovenije	10–15	srednje
	leksikoni Cankarjeve založbe	5–10	omejeno
	drugi leksikoni in Enciklopedija Jugoslavije	<5	najmanj

Analiza kaže, da je v obravnavanih enciklopedičnih in leksikografskih delih najpogosteje zastopano geslo Prekmurje, medtem ko je geslo Murska republika zastopano najredkeje, v nekaterih delih pa je povsem izpuščeno. Po časovni zastopanosti izrazito prevladuje 20. stoletje, predvsem zaradi političnih in družbenih sprememb, medtem ko je prazgodovina obravnavana bistveno skromneje. Najobsežnejša in najcelovitejša zgodovinska prikaza ponujata *Enciklopedija Slovenije* in *Krajevni leksikon*, ki pokrivata razvoj od prazgodovine do sodobnosti. Največ navzkrižnih referenc (vodilke/kazalke) vsebuje *Slovenski veliki leksikon*, kar kaže na njegovo izrazito povezovalno strukturo. Najbogatejše slikovno gradivo oz. fotografije so v *Enciklopediji Slovenije*, medtem ko največ datumov in letnic vključuje *Krajevni leksikon Slovenije* (1980), ki omogoča najbolj podroben kronološki pregled razvoja. Poleg besedilnih značilnosti je smiselno upoštevati tudi frekvenco pojavnosti slikovnega gradiva ter pogostost posameznih motivov. Zanimalo nas je, katera vsebina fotografij se najpogosteje ali najmanj pogosto pojavlja ob besedilu oz. geslu. V celotnem korpusu sicer prevladujejo splošni motivi, kot so panoramski prikazi pokrajine in mest, izstopa pa borovo gostüvanje kot najbolj konsistentno ponavljajoč se motiv znotraj ene edicije in založbe (*Leksikon Cankarjeve založbe*). Motiv verjetno odraža uredniško težnjo po izpostavljanju etnoloških posebnosti Prekmurja. Redkejši so motivi z zgodovinsko tematiko.

Najpogosteje se pojavljajo osebe, kot so Pribina, Kocelj, Bánffy(ji), Szapáry(ji) ter med domačini Štefan Kovač in Vilmoš (Viljem) Tkalec, medtem ko se večina drugih posameznikov omenja le enkrat. V preglednicah prevladujejo politični dogodki (spremembe oblasti, priključitve, razglasitve), ki so najpogostejši tip. Pogosti so tudi gospodarski, verski in vojaški dogodki.

IZJAVA O DOSTOPNOSTI PODATKOV
Raziskovalni podatki, obravnavani v članku, so vključeni v ta objavljeni članek.

VIRI IN LITERATURA

TISKANI VIRI

Uradni list Socialistične republike Slovenije, št. 41, 30. 12. 1983.

LITERATURA

Duden: Slovar tujk. Tržič: Učila International, 2011.
Enciklopedija Jugoslavije, 4. zvezek. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski *zavod*, 1986.
Enciklopedija Jugoslavije, 6. zvezek. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965.
Enciklopedija Jugoslavije, 8. zvezek. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1971.
Enciklopedija Slovenije, 13. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.
Enciklopedija Slovenije, 7. *zvezek*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993.
Enciklopedija Slovenije, 9. zvezek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
Klobučar Srbić, Iva: Bibliografija izdanja Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (1950–2013). *Studia lexicographica* 6, 2012, št. 1/2, str. 5–66.

Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.
Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana: DZS, 1995.
Krajevni leksikon Slovenije: Podravje in Pomurje, IV. Ljubljana: DZS, 1980.
Leksikon Cankarjeve založbe Sova. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2006.
Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1973.
Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988.
Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1994.
Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
Slovenski etnološki leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.
Slovenski veliki leksikon (h–o). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.
Slovenski veliki leksikon (p–ž). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.
Suhadolnik, Stane: Dvoje novih leksikografskih del. *Slavistična revija* 22, 1974, št. 3, str. 340–352.
Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. Ljubljana: DZS, 1998.
Veliki splošni leksikon. Priročna izdaja v dvajsetih knjigah. Ljubljana: DZS, 2006.

SPLETNE STRANI

Deutsche Biographie
Leidinger, Georg: Aventinus (Turmair), Johannes: https://www.deutsche-biographie.de/gnd11850522X.html#ndbcontent

Hrvatska enciklopedija
Skalić, Pavao: https://www.enciklopedija.hr/clanak/skalic-pavao

Larousse, *Éditions Larousse*
https://www.larousse.fr/

Obrazi slovenskih pokrajin
Šneider, Maja: Jože Glonar (1885–1946): https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/joza-glonar/

Post-Reformation Digital Library
Joachim van Ringelberg (1499–1556): https://prdldev.juniusinstitute.org/author_view.php?a_id=3786&type=Philosophy

Sinonimni slovar slovenskega jezika (dostopno na: https://www.fran.si):
DOI: https://doi.org/10.3986/9789612549183

Slovenska biografija
Uredništvo: Tkalec, Viljem: https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi702024/#slovenski-biografski-leksikon

Wikipedija
Joachim Sterck van Ringelbergh: https://en.wikipedia.org/wiki/Joachim_Sterck_van_Ringelbergh

SUMMARY

The History of Prekmurje in Lexicons and Encyclopaedias

The article investigates how the history of Prekmurje is presented in encyclopaedias and lexicons under discussion by drawing on six selected entries in terms of their substantive, thematic, and chronological treatment and scope. The analysis of these entries (i.e., Prekmurje, Lendava, Murska Sobota, Rába Slovenians, Republic of Prekmurje, and Treaty of Trianon) reveals various degrees to which historical processes are represented and interpreted. The analysis of encyclopaedic and lexicographical entries points to the prevalence of "Prekmurje" as well as a consistent presence of both "Murska Sobota" and "Lendava", while the "Republic of Prekmurje" tends to be included sporadically in such sources or not at all. Chronologically, primary focus is on the twentieth century, especially the period between 1918 and 1945, while much less attention is paid to earlier periods, particularly prehistory. Historical figures most prominently featured in lexicons and encyclopaedias are Pribina, Kocel, Bánffy, Szapáry, Kovač, and Tkalec, while the majority of others receive only a single mention. Most tables present political events (changes in government, annexations, and declarations, etc.) as the most frequent type, followed by economic, religious, and military events. The most comprehensive and chronologically systematic presentations are offered in *Enciklopedija Slovenije* (Encyclopaedia of Slovenia) and *Slovenski krajevni leksikon* (Lexicon of Slovenian Settlements). The latter also provides the largest number of years and the most accurate chronological overview. *Slovenski veliki leksikon* (Slovenian Great Lexicon) is particularly notable for its use of cross-references, which facilitate knowledge integration, whereas more recent lexicons contain more illustrative material. In visual terms, general landscape and urban motifs prevail, even though the depiction of *borovo gostüvanje* (a traditional local Shrovetide custom of the village staging a mock wedding to a pine tree; transl. n.) stands out as the only one appearing through several editions of the same lexicon, thus pointing to a deliberate emphasis on the ethnological identity of the Prekmurje region.